

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 3, 2014 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 338.46:37

*К. М. Ромащенко,
к. е. н., доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси
Т. І. Ромащенко,
к. е. н., доцент кафедри економічної теорії та міжнародної економіки,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ПРИВАТНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

*К. М. Romashchenko,
Ph.D., associate professor of Economic Theory and International Economics Chair,
Cherkasy National University named after Bogdan Khmelnytsky, Cherkasy
Т. І. Romashchenko,
Ph.D., associate professor of Economic Theory and International Economics Chair,
Cherkasy National University named after Bogdan Khmelnytsky, Cherkasy*

CURRENT PROBLEMS OF PRIVATE HIGHER EDUCATION DEVELOPMENT IN UKRAINE

У статті проаналізовано особливості розвитку приватної вищої школи в Україні. З'ясовано, що поряд із позитивними наслідками розвитку приватних вищих навчальних закладів для ринку освітніх послуг, вітчизняна практика демонструє наявність проблем їх функціонування. Як наслідок, аргументовано деякі заходи підвищення якості підготовки в приватних вищих навчальних закладах.

In the article peculiarities of private higher education development in Ukraine is analysed. It is found out that alongside with positive consequences of private higher education establishments development for the market of educational services, modern Ukrainian practice also demonstrates the existence of some problems of their functioning. As result, the authors gave reasons for certain measures focused on the quality of training in private higher education establishments upgrading.

Ключові слова: освітні послуги, приватні вищі навчальні заклади, ринок освітніх послуг, вища освіта, якість освіти, Україна.

Keywords: educational services, private higher education establishments, the market of educational services, higher education, the quality of education, Ukraine.

Постановка проблеми. Пострадянські країни, у тому числі й Україна, успадкували від Радянського Союзу високий рівень освіти та розгалужену систему навчальних закладів. Державна система освіти СРСР забезпечувала безкоштовність, доступність освіти та сприяла отриманню якісних знань, необхідних для економічного розвитку. Запровадження ринкових відносин в усіх сферах життєдіяльності суспільства передбачає створення та функціонування ринку освітніх послуг. Цей останній виник з появою недержавних навчальних закладів і платних відділень в державних університетах та коледжах. Зарубіжний досвід реформування національних систем освіти в умовах ринкових відносин доводить, що активна робота з їх оновлення та подальшого розвитку передбачає виникнення та зміцнення навчальних закладів нового типу – приватної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З огляду на це проблеми розвитку приватної вищої школи є об'єктом дослідження таких вітчизняних дослідників, як Б. Данилишина, В. Євтушевського, О. Кукліна, І. Кукурудзи, О. Сидоренко, Т. Фінікова. Проте, на наш погляд, існує нагальна необхідність подальшого дослідження процесу функціонування та розвитку приватних вищих навчальних закладів на ринку освітніх послуг України.

Постановка завдання. Метою нашого дослідження є визначення актуальних проблем розвитку приватної вищої освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. В світі розвиток приватної освіти розглядається як чинник, що сприяє конкуренції, підвищенню якості, диверсифікації форм навчання та новаторству в наданні освітніх послуг. Сьогодні в Україні система платної освіти законодавчо закріплена і діє як повноправний соціальний інститут. Варто зауважити, що приватні ВНЗ виконують важливу соціальну роль. По-перше, вони забирають значний контингент студентів, які можуть платити за своє навчання, даючи тим самим можливість іншим отримати освіту за держзамовленням. По-друге, надають можливість навчатися тим, кому держава не може надати таку можливість (наприклад, високі конкурси на престижні спеціальності в державних ВНЗ). По-третє, кожний приватний ВНЗ є конкурентом іншому, у тому числі й державному вищому навчальному закладу. А, як відомо, конкурентна боротьба стимулює підвищення якості освітніх послуг, впровадження нових навчальних технологій та прогресивних тенденцій у вищій освіті.

Разом з тим, приватні ВНЗ у порівнянні з державними мають певні переваги в ціновій конкуренції. Визначення вартості та ціни освітніх послуг вони здійснюють суто з урахуванням дії закону вартості та попиту і пропозиції. У той час як державні ВНЗ змушені у вартість і ціну навчання студента-контрактника додатково включати ті суми, які держава недодає навчальним закладам за навчання тих студентів, що фінансуються з державного бюджету. Таким чином, виходить, що держава частину витрат на підготовку фахівців за держзамовленням перекладає на студентів-контракників. З огляду на це, плата за одні й ті самі освітні послуги у приватних ВНЗ, як правило, завжди нижча. А тому, як свідчить практика, останні мають кращий фінансовий стан та більше можливостей для інноваційної діяльності, розробки електронних навчально-методичних матеріалів, віртуальних лабораторій та бібліотек тощо.

Варто зауважити, що розвиток приватної освіти разом з вдосконаленням державної її форми є об'єктивним процесом і однією з провідних світових тенденцій. Це визначається багатьма причинами, головними з яких можна вважати:

- поглиблення загальної кризи традиційної державної системи вищої освіти, яка не оминула сфери її фінансування та управління;
- вступ людства в еру інформаційного суспільства, що потребує цілком нових підходів до якості та цілей вищої освіти;
- глобальний процес децентралізації держави та автономізації суспільства;
- розвиток ринкових відносин, поглиблення демократії та зміцнення громадянського суспільства, структурним елементом якого є і приватний сектор освіти

[7, 142].

Проте, як зазначає відомий педагог Г. Берхорн, порівняно з державними, випускники приватних ВНЗ демонструють нижчий рівень знань, відсутність

широкого світогляду. До того ж, тут спостерігається недостатній міждисциплінарний підхід до навчання. А російський дослідник С. Н. Жильцов зазначає, що професійну освіту, отриману на платній основі, роботодавці оцінюють невисоко. Особливо низькою є конкурентоспроможність випускників саме приватних ВНЗ [3, 23].

Ми далекі від думки, що приватні ВНЗ взагалі неспроможні забезпечувати високу якість освітніх послуг. Адже зарубіжна практика засвідчує, що приватні вищі навчальні заклади можуть забезпечувати таку ж високу якість освіти, як і державні, а в окремих випадках навіть більш високу. Але в умовах сучасної України такі приклади є поодинокими. Вітчизняна практика демонструє наявність проблем функціонування приватних ВНЗ. По-перше, має місце захоплення створенням ВНЗ. Наприклад, у Німеччині діє 318 державних ВНЗ і лише 3 – приватних [1, 30]. В Україні ж 646 державних та 177 приватних ВНЗ, у Росії – 662 та 452 відповідно [2].

По-друге, незадовільний стан кадрового потенціалу та недостатня кількість штатних викладачів. Для забезпечення високої якості навчання й нормального функціонування ВНЗ потрібно створити сталий колектив. Підготовка власних науково-педагогічних кадрів справа довга, і саме тому більшість приватних ВНЗ не мають штатних викладачів. До того ж, у багатьох таких закладах працюють так звані віртуальні викладачі. Вони там оформлені, отримують зарплату, сприяють проходженню ліцензування, однак лекції не читають і не забезпечують реалізацію навчального процесу. Зрозуміло, що не можна надавати освітні послуги й готувати спеціалістів, використовуючи лише сумісників або взагалі вищезгаданих віртуальних викладачів, які, маючи основне місце роботи, часто просто не зацікавлені в результатах своєї роботи за сумісництвом [6, 137].

По-третє, відсутність достатньої кількості навчальних площ та слабка матеріально-технічна база; відсутність наукових бібліотек, читальних залів, медичних пунктів, їдалень та багато іншого, без чого важко уявити нормальне функціонування вищого навчального закладу. У багатьох приватних ВНЗ через відсутність навчальних площ заняття проводяться в дві, а іноді й три зміни, що не може не позначитись на якості навчального процесу.

По-четверте, намагання приватних навчальних закладів покращити свій фінансовий стан за рахунок розширення навчання студентів “ринковим” спеціальностям призводить до того, що кількість та структура випуску спеціалістів не відповідає реальним потребам ринку праці. Щоб вижити, приватні ВНЗ щороку збільшують кількість студентів, вводять нові, престижні сьогодні спеціальності. Внаслідок цього частина випускників не може знайти роботу за спеціальністю. Цікавим в цьому плані є досвід Японії. Тут перший приватний навчальний заклад виник у 1868 році. Приватні ВНЗ Японії пропонують освіту у важливих галузях знань, які не охоплені державними університетами, тобто вони займають допоміжну нішу й свої фінансові фонди нарощують за рахунок успішних методів управління та підвищення ефективності [1, 30].

По-п'яте, проблемою залишається на сьогодні діяльність філій та представництв ВНЗ. Сьогодні в більшості постсоціалістичних країн кількість філій перевищила кількість державних та приватних вищих навчальних закладів разом узятих. Виникло навіть таке поняття – “філіалізація вищої освіти”, яке відображає неадекватність якості підготовки диплому державного зразка, що її підтверджує. У більшості таких ВНЗ студенти ніколи не бачили “живого” професора або доктора наук. Для ще більшого спрощення отримання диплома практикуються також такі форми навчання, як “групи вихідного дня”, навчання за “індивідуальними планами”, “малі факультети”, “скорочені програми” тощо. Велика кількість філій та представництв ліцензуються й акредитуються “під дахом” головного ВНЗ, не маючи при цьому власної достатньої матеріально-технічної бази та кадрового потенціалу [3, 43]. Насправді, дуже часто споживач абсолютно легально “купує диплом” престижного столичного ВНЗ, не отримуючи при цьому ґрунтовних і якісних знань, вмінь та навичок.

По-шосте, невиконання приватними навчальними закладами вимог ліцензування або робота зовсім без ліцензії. Засновники таких ВНЗ приділяють увагу не розвитку та вдосконаленню навчального й виховного процесу, а отриманню прибутку та особистому збагаченню їх власників [5, 151].

Виходячи з вищезазначеного, ми можемо зазначити, що основна причина, яка безпосередньо зумовила зниження якості вищої освіти, – гонитва за прибутком. Відомо, що основним спонукальним мотивом, створення приватних ВНЗ та платних відділень у державних закладах є бажання отримати кошти для покращення свого матеріального становища. Зрозуміло, що все вищезазване стосується не всіх приватних ВНЗ, а так званих, “заробітчани”, основна мета яких заробляти гроші.

Висновки. Отже, підвищення якості приватної вищої освіти можливо, на наш погляд, за допомогою таких заходів:

- посилення вимог щодо створення, атестації та акредитації приватних вищих навчальних закладів;
- постійний контроль якості викладання у приватних навчальних закладах з боку МОН України, управління освіти облдержадміністрацій тощо;
- контроль за виконанням умов ліцензування;
- упровадження нових механізмів та форм соціального партнерства з метою підготовки кадрів відповідно до потреб економіки та ринку праці.

Таким чином, розвиток приватної вищої освіти є об'єктивним процесом і однією з провідних світових тенденцій. Однак ми погоджуємося з позицією деяких науковців, згідно з якою в оптимальному поєднанні приватної та державної освіти пріоритет повинен бути наданий останній.

Література.

1. Данилишин Б. Інноваційна модель економічного розвитку: роль вищої освіти / Б. Данилишин, В. Куценко // Вісник НАН України. – 2005. – № 9. – С. 26-35.
2. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Євтушевський В. А. Основні суперечності інтеграції економічної освіти України в Європейський освітнянський простір / В. А. Євтушевський // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія “Економіка”. – К.: Видавничо-поліграфічний центр, 2005. – Вип. 1. – С. 41-48.
4. Жильцов Е. Н. Коммерциализация высшего образования в России: возможности и границы / Е. Н. Жильцов, В. М. Зуев, Р. П. Колосова // Вестник Московского университета. Серия 6. Экономика. – 1993. – № 6. – С. 21-29.
5. Кукурудза І. І. Ринок послуг вищої школи в Україні: стан, проблеми та перспективи / І. І. Кукурудза // Вісник Черкаського університету. Серія Економічні науки. Випуск 152. – Черкаси, 2009. – С. 148-163.
6. Сидоренко О. Л. Приватна вища освіта: шляхи України у світовому вимірі / О. Л. Сидоренко. – Х.: Основа, 2000. – 255 с.
7. Фініков Т. В. Сучасна вища освіта: світові тенденції і Україна / Фініков Т. В. – К.: Таксон, 2002. – 176 с.

References.

1. Danylyshyn, B. (2005), “The innovative paradigm of economic development: the role of higher education”, *Visnyk NAN Ukrainy*, vol. 9, pp. 26-35.
2. “State Statistics Committee of Ukraine”, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Yevtushevs'kyj, V. A. (2005), “Basic contradictions of Ukrainian economic education integration into European education space”, *Naukovyj visnyk Akademii munitsypal'noho upravlinnia. Serija “Ekonomika”*, vol. 1, pp. 41-48.
4. Zhil'cov, E. N. (1993), “Commercialization of higher education in Russia: opportunities and the scope”, *Vestnik Moskovskogo universiteta. Serija 6. Jekonomika*, vol. 6, pp. 21-29.
5. Kukurudza, I. I. (2009), “The market of higher educational services in Ukraine: state, problems and prospects”, *Visnyk Cherkas'koho universytetu. Serija Ekonomichni nauky*, vol. 152, pp. 148-163.
6. Sydorenko, O. L. (2000), *Pryvatna vyscha osvita: shliakhy Ukrainy u svitovomu vymiri* [Private higher education: courses of Ukraine in the world dimension], Osнова, Kharkiv, Ukraine.
7. Finikov, T. V. (2002), *Suchasna vyscha osvita: svitovi tendentsii i Ukraina* [Modern higher education: world tendencies and Ukraine], Takson, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 07.03.2014 р.

ТОВ “ДКС Центр”